

L'emissió de *Conduc.-Malleol.* i els problemes de la seva atribució

M^a DEL MAR LLORENS FORCADA

La publicació del treball d'A. Beltrán, *Las monedas latinas de Cartagena* el 1949, va significar un pas important en el coneixement de la seca de Carthago Nova perquè era el primer cop que es realitzava un estudi monogràfic de les emissions d'aquesta ciutat en època romana. Posteriorment, la major part dels investigadors que han fet referència a les encunyacions de Carthago Nova han mantingut les hipòtesis de Beltrán, tot i que hagin discrepat sovint en l'atribució a Carthago Nova de totes les emissions incloses dins d'aquesta seca per l'autor esmentat, i també sobre la seva cronologia. Ambdós aspectes es troben entrelaçats i la revisió d'un d'ells implica necessàriament estudiar de bell nou totes les emissions.

La revisió que hem fet de l'atribució de les emissions en les quals no apareix el nom de la seca emissora, basada en la cronologia, la tipologia, l'onomàstica dels magistrats i la circulació monetària, indueix a pensar que potser cal excloure algunes emissions de Carthago Nova.¹ De totes, les que presenten més problemes per admetre la seva atribució a aquesta ciutat són les emissions efectuades a nom de *Cn. Stati. Libo praef.*² i *Conduc.-Malleol.* L'article que presentem ara, en merescut homenatge al Dr. Leandre Villaronga, fa referència a aquesta darrera emissió.

1. M. M. LLORENS FORCADA, *Ordenación y sistematización de las acuñaciones de la ciudad hispano-romana de Carthago Nova (Cartagena)*, tesi de doctorat (inèdita), Universitat de València 1992.

2. M. M. LLORENS FORCADA, «La emisión de Cn. Stati. Libo praef.», *Saguntum* 22, 1989, p. 319-342. Més recentment, L. Villaronga en una recensió d'aquest article (*Acta Numismática* 20, 1990, p. 236) ha donat a conèixer la troballa de monedes (sic) de l'emissió de *Cn. Stati. Libo praef.* a prop del Centro de Alcolea, a Arcos de la Frontera, província de Cadis.

PROBLEMES D'ATRIBUCIÓ

Per a molts investigadors pot semblar estrany que es qüestioni l'atribució de l'emissió de *Conduc.-Malleol.*, car que des de Delgado s'havia inclòs sempre en Carthago Nova. Fins i tot Grant³ havia mantingut aquesta emissió en la ciutat, tot i que n'havia exclòs d'altres que –probablement– sí que hi havien estat encunyades.

El fonament principal del nostre discurs es recolza en la cronologia d'aquesta emissió, encunyada amb probabilitat en la dècada dels anys 30 a. C. Totes les emissions atribuïdes a Carthago Nova corresponents a aquesta època proporcionen evidències segures per afirmar que pertanyen a aquesta seca. L'esment de la magistratura de *Ilvir quinquennalis* en l'emissió de *Conduc.-Malleol.* impedeix la seva ordenació dins d'un dels quinquennis corresponents a la dècada dels anys 30 a. C., ja que la resta d'emissions atribuïdes a la colònia⁴ cobreixen completament aquest període.

D'altra banda, es podria considerar que aquesta emissió va ser encunyada en una seca pròxima a Carthago Nova, com ara Ilici, car aquesta es trobava en funcionament en la mateixa època i hi tenim documentada també l'existència de la magistratura de *Ilvir quinquennalis*.

Vegem ara la informació que proporcionen les monedes corresponents a aquesta emissió.

TIPOLOGIA

L'anvers dels semis de l'emissió de *Conduc.-Malleol.* representa una mà estesa, potser inspirada en els auris i denaris de *L. Pinarius Scarpus*, encunyats a la Cirenaica l'any 31 a. C. (*RRC* 546/5-7). La mà oberta no és coneguda a les encunyacions provincials dels anys 40 i 30 a. C. Tot i això, a la primera emissió d'Ilici, encunyada a les darreries de la dècada dels anys 40 a. C., apareixen dues mans que es donen els palmells (*RPC* 187-188),⁵ la qual es tracta clarament de la còpia d'un disseny d'època romano-republicana.

3. La seva assignació a la seca de Carthago Nova, proposada per Grant, va estar fonamentada en l'estil i la procedència de les monedes. Va considerar que es tractava de la primera emissió encunyada per aquesta seca (*FITA*, p. 216).

4. També seria possible pensar que dues de les emissions de Carthago Nova van ser encunyades en el mateix any quinquennal. Es podria donar el cas que l'emissió a nom de *C. Maecius* i *L. Acilius* (*RPC* 154) fos encunyada en el mateix any que l'emissió de *C. Maecius* i *L. Appuleius Rufus* (*RPC* 155-156). Aquesta hipòtesi, força problemàtica per cert, podria estar fonamentada en el petit volum de monedes encunyat per la primera emissió (que només va emetre semis) i en el volum considerablement superior de la segona (amb emissió de semis i quadrants). El canvi de magistrat s'hauria produït per la mort o baixa de *L. Acilius*, fet que podria explicar l'absència de la menció *iter*, utilitzada de manera habitual en l'Epigrafia i la Numismàtica per indicar que un magistrat repeteix en el càrrec.

5. M.M. LLORENS. *La ceca de Ilici*, València 1987, p. 20, núm. 1-2 del catàleg.

El revers representa un brau a dreta, sense cap atribut o símbol complementari. Aquest bòvid va ser utilitzat àmpliament en les encunyacions hispàniques, amb una llarga tradició que apareix documentada en els móns púnic i ibèric.⁶ Tanmateix, el brau es troba representat en les seques locals romanes d'Hispania amb una tipologia molt variada,⁷ fet que ha provocat diverses interpretacions. Alguns investigadors han associat el brau amb símbols astrals del culte de Baal Ammó o Tànit.⁸ D'altres han optat per una identificació religiosa més general, sense relacionar-ho amb una divinitat concreta o un culte determinat.⁹ També s'ha interpretat la figura del brau com un tipus militar vinculat a la presència de legionaris en la fundació d'una colònia.¹⁰ Així mateix, s'ha considerat la possibilitat que vulgui simbolitzar la riquesa ramadera d'una zona determinada.¹¹ En un sentit més concret, Grant va explicar la presència del brau en determinades emissions hispàniques com una al·lusió al cognomen de *T. Statilius Taurus*. Aquesta hipòtesi li va permetre de datar als anys 29-28 a. C. les primeres emissions de seques que presentaven aquest motiu, com ara Calagurris, i evidentment la de *Conduc.-Malleol.*, atribuïda per ell a Carthago Nova.¹²

Malgrat això, la representació del brau en l'emissió de *Conduc.-Malleol.* és molt diferent a la resta d'encunyacions d'aquella època. En aquest sentit, caldria tenir en compte la troballa d'una inscripció en el jaciment de l'Alcúdia d'Elx (Ilici) en què es fa referència a *T. Statilius Taurus* com a *patronus* de la ciutat.¹³ La inclusió d'aquesta emissió en Ilici faria pensar, seguint les hipòtesis de Grant, que el brau seria el símbol parlant de *T. Statilius Taurus*.

A l'anvers dels quadrants apareix un martell o *malleus*. Aquest instrument no es troba representat en cap de les emissions provincials del moment. Únicament es

6. Un repertori detallat de les seques púniques i ibèriques que van fer servir el brau com a disseny monetal pot consultar-se en G. LÓPEZ MONTECAGUDO, «El toro en la Numismática ibérica e ibero-romana», *Nunisma* 120-131, 1973-1974, p. 233-243.

7. Referent a les nombroses representacions del brau de l'encunyació provincial hispana vegeu l'índex dels tipus de revers en *RPC* p. 798.

8. J.M. SOLÀ-SOLÉ, «Miscelánea púnico-hispana», *Sefarad* 16, 1956, p. 344; A. GARCÍA Y BELLIDO, «Deidades semitas en la España Antigua», *Sefarad* 24, 1968, p. 38; G. LÓPEZ MONTECAGUDO, «El toro...», *op. cit.* nota 6, p. 241-243.

9. A. BLANCO, «El toro ibérico», *Homenaje al Profesor Cayetano de Mergelina*, Murcia 1963, p. 163-195, especialment p. 194; F. CHAVES TRISTÁN, M.C. MARTÍN CEBALLOS, «El elemento religioso en la amonedación hispánica antigua», 9 *CIN* (Bern 1979), Louvain-Le-Neuve 1982, p. 666-668.

10. M. BELTRÁN, A. MOSTALAC, J.A. LASIHERAS, *Colonia Victrix Iulia Lepida Celsa (Velilla de Ebro, Zaragoza)*, 1. *La arquitectura de la «Casa de los Delfines»*, Zaragoza 1984, p. 16.

11. J.M. BLÁZQUEZ, «Aportaciones al estudio de las religiones primitivas de España», *AEA* 95, 1957, p. 30.

12. *FITA*, p. 165 i 217.

13. *T(ito) Statilio / Tauro imp(eratore) / III co(n)s(ulatu) II / p(a)tr(o)n(o)*, vegeu: *CIL* II, 3556 = M.A. RABANAL ALONSO, J.M. ABASCAL PALAZÓN, «Inscripciones romanas en la provincia de Alicante» *Lucentum* IV, 1985, p. 224-225, núm. 64. Alföldy data l'estada de *T. Statilius Taurus* com a procònsol de la Hispania Citerior entre els anys 29 i 28 a. C. (G. Alföldy, *Fasti Hispanienses*, Weisbaden 1969, p. 4).

troba documentat en els denaris republicans de l'any 96 a. C. com a símbol parlant de *C. Publicius Malleolus* (RRC 335). En conseqüència, es podria considerar versemblant que el martell sigui un tipus parlant del magistrat *Malleol(us)*.

El revers dels quadrants presenta un objecte circular que ha estat identificat per Beltrán com una pàtera¹⁴ i per Grant com un escut.¹⁵ Opinem que es tracta d'un escut perquè creiem que les cerques que apareixen en el centre volen representar el seu *umbo*. L'escut també apareix en altres encunyacions provincials hispàniques com ara en les monedes del nord-oest peninsular (RPC 1-4), d'Itàlica (RPC 61) i de Romula (RPC 75), tot i que amb un disseny ben diferent.

ELS MAGISTRATS

A l'anvers dels semis i quadrants es fa esment dels dos magistrats monetals encarregats de l'emissió: *Conduc./Contuc.* i *Malleol*.

El primer magistrat apareix amb una petita variant en la llegenda: CONTVC en els encunys A1, A2 i A9, i CONDVC en la resta d'encunys. *Conduc./Contuc.* no és un *nomen* llatí,¹⁶ ni un *cognomen* grec.¹⁷ Si fos un *cognomen* llatí, aquest seria *Conductor*.¹⁸ També podria tractar-se d'un nom cel·tibèric, ja que han estat documentats noms amb la mateixa arrel –*Contuc*– en inscripcions de l'interior de la Tarraconense: a Valèria va aparèixer una làpida amb el text *Octavia Am/mica Contu/ci*¹⁹ i en una inscripció trobada a la basílica visigòtica de Segobriga es pot llegir *Iulius Hilario / et / Montana Cont/ucianco / H S E / Iulius Hilario*.²⁰ Tanmateix, a Roma s'han documentat els noms de *Contuccius*²¹ i *Contucius*.²² Grant,²³ Holder²⁴ i Albertos²⁵ han considerat que els noms amb l'arrel *Contuc* són cel·tibèrics.

14. BELTRÁN, *Cartagena*, p. 37.

15. FITA, p. 216.

16. No s'ha documentat cap *nomen* amb aquesta arrel (H. Solin, O. Salomies, *Repertorium nominum gentilium et cognominum Latinorum*, Hildesheim-Zürich-New York 1968).

17. No apareix en els repertoris de *cognomina* grecs (H. Solin, *Die griechischen Personennamen in Rom. Ein Namenbuch*, Berlin-New York 1982).

18. I. KAJANTO, *The Latin Cognomina*, Helsinki 1967 (reimp. 1982), p. 18 i 321. Aquest *cognomen* ha estat documentat 12 vegades a l'Àfrica però no és conegut a Hispània. Potser ens podríem explicar el canvi gràfic de *Conduc* per *Contuc* si els encunys haguessin estat gravats per un artesà que tenia el costum d'escriure en ibèric. Aquesta informació ha estat proporcionada pel professor J. Velaza.

19. CIL II, 3198 = M. Osuna et alii, *Valeria Romana I*, Cuenca 1978, p. 113, núm. 27.

20. CIL II, 3120 = M. Almagro Basch, *Segobriga II. Inscripciones ibéricas, latinas paganas y latinas cristianas*, EAE 127, 1984, p. 215-216, núm. 85.

21. CIL VI, 555.

22. CIL VI, 1706.

23. Grant va pensar que CONTVC representava el nom cel·tibèric de *Contuccius*, *Contucius* o *Contuciancus*, *Contouca* o *Contoutos* (FITA, p. 216).

24. A. HOLDER, *Alt-Celtischer Sprachsat*, 3 vols., Graz 1961-1962, s.v.

25. Albertos va relacionar els noms de *Contuci* i *Contucianco* de les inscripcions de Valèria i Segobriga amb noms ibèrics o cel·tibèrics compostats de *-touca* (M. L. ALBERTOS FIRMAT, *La onomástica personal primitiva de Hispania Tarraconense y Bética*, Salamanca 1966, p. 94).

L'altre magistrat apareix citat amb la llegenda MALLEOL en els semis i MALL en els quadrants. *Malleolus* és un *cognomen* llatí²⁶, documentat com a tal en les monedes romano-republicanes: *C. (Publicius) Malleolus C.f. (RRC 282)* i *C. (Publicius) Malleolus (RRC 335)*.

METROLOGIA

L'emissió a nom de *Conduc.-Malleol.* està formada per semis i quadrants. Els semis tenen un pes mitjà de 5.08 g. amb un mòdul aproximat de 22 mm. i els quadrants un pes mitjà de 2.84 g. i un mòdul de 18 mm.

Com que estem discutint si l'emissió de *Conduc.-Malleol.* va pertànyer a Ilici o a Carthago Nova, vegem quins són els paràmetres metrològics de les emissions d'ambdúes seques encunyades en dates pròximes a l'emissió que ens interessa.

A Carthago Nova, els semis encunyats entre les dècades dels anys 40 i 20 a. C. presenten un pes mitjà que oscil·la entre 4.91 g. i 6.46 g. (emissions III-VIII).²⁷ A Ilici, en la primera emissió encunyada al final de la dècada dels anys 40, o al començament de la dels 30 a. C., els semis tenen un pes de 6.12 g. i els encunyats en època d'August 5.58 g. i 5.48 g.²⁸ D'aquesta manera, si ens basem únicament en el criteri metrològic per a intentar atribuir l'emissió de *Conduc.-Malleol.*, aquesta tant podria pertànyer a Carthago Nova com a Ilici, perquè el pes dels seus semis és molt semblant al que presenten els d'ambdúes seques. Tot i això, si fos inclosa en Ilici es tractaria de l'única emissió de la ciutat que encunya quadrants, ja que fins ara no s'ha documentat en aquest taller l'emissió del valor esmentat.

VOLUM DE L'EMISSIÓ

Per a valorar la importància de l'emissió de *Conduc.-Malleol.* és necessari esbrinar de manera aproximada la quantitat d'encuny originals que es van fer servir en la seva encunyació. Per estimar el nombre d'encuny originals utilitzem els mètodes desenvolupats per Carter,²⁹ Esty³⁰ i Good,³¹ car proporcionen les estimacions més acceptades per tots els investigadors.

26. I. KAJANTO, *The Latin Cognomina*, op. cit. nota 18, p. 342.

27. Les dades de Carthago Nova són inèdites i pertanyen al nostre treball citat en la nota 1.

28. M. M. LLORENS, *La ceca de Ilici*, op. cit. nota 5, p. 40-43.

29. G.F. CARTER, «A Simplified Method for Calculating the Original Number of Dies from Die-Link Statistics», *ANSMN* 28, 1983, p. 195-206.

30. W. W. ESTY, «Estimation of the size of a Coinage: a survey and comparison of methods», *NC* 1986, p. 185-215. fórmula H1. Aquesta fórmula desenvolupada per Esty millora el model establert per Carter.

31. W. W. ESTY, «Estimation of the size...», op. cit. nota 30, fórmules J2 i K1. Fonamentat en el mètode de Good que també ha estat modificat per Esty.

En el quadre I s'assenyalen els encunys identificats en aquesta emissió i l'estimació del nombre d'encunys obtinguts en l'aplicació dels diferents mètodes.³²

Valor	N	da	dr	Carter	Esty	Good	Int. Good
semis	70	23	15	29.0 ± 2.3	28.9	25.1	22.5 - 28.4
quadrant	8	1	1	1.0 ± 0.1	1.0	1.0	1 - 1

Quadre I. Estimació del nombre original d'encunys d'anvers de l'emissió de *Conduc.-Malleol.*

La primera observació que cal remarcar és la utilització d'un nombre més gran d'encunys d'anvers que de revers en aquesta emissió, fet que si bé no és massa corrent tampoc no és excepcional.³³

El nombre original d'encunys d'anvers podria fer pensar en un important volum de monedes encunyades en aquesta emissió. Cal fer, però, dues observacions. En primer lloc, el petit nombre de monedes conservades per encunys d'anvers ($N/da = 3.04$) indica que el volum encunyat de monedes no va ser molt gran. En segon lloc, l'escassa qualitat tècnica i artística de les monedes fa pensar que l'equip d'artesans que realitzà l'emissió va donar un baix rendiment als encunys.

CIRCULACIÓ MONETÀRIA

Les troballes casuais de monedes poden ajudar a conèixer la seca que va encunyar aquesta emissió. Les monedes amb procedència són les següents:

semis: El Monastil. Elda (monedes 19a, 19f i 32c).
 El Tossal de Manises. Alacant (moneda OE3).
 Verdú. Elx.³⁴
 Cartagena. C/ Cuatro Santos. 40. testimoni 2. nivell V.³⁵
 Regió de Múrcia (moneda 25a).

32. Les abreviatures del quadre corresponen a: **N** = nombre de monedes de les quals tenim identificats els encunys; **da** = nombre d'encunys d'anvers coneguts; **dr** = nombre d'encunys de revers coneguts; **Carter** = nombre d'encunys d'anvers estimats segons el mètode de Carter i desviació típica segons la fórmula $D\sqrt{D}/N-1$; **Esty** = nombre d'encunys d'anvers estimats segons la fórmula H1 d'Esty; **Good** = nombre d'encunys d'anvers estimats segons les fórmules J2 i K1; **Int. Good** = interval de confiança segons la fórmula J3 (W.W. ESTY, «Estimation of the size...» *op. cit.* nota 30).

33. Succeeix el mateix en els semis de les emissions 2, 4 i 6 d'Ilici (M. M. LLORENS, *La ceca de Ilici*, *op. cit.* nota 5, p. 96-101, 122 i 148) i en els semis de la 2ª emissió de Valentia (P. P. RIPOLLÈS, *La ceca de Valentia*, València 1988, p. 82).

34. R. RAMOS FOLQUÉS. «Mapa arqueològic del término municipal de Elche (Alicante)». *AEA* XXVI, 1953, p. 354.

35. Informació inèdita facilitada amablement per M. Lechuga Galindo.

quadrant: Regió de Cartagena (moneda 1g.)

Elx. L'Alcúdia, estrat C.³⁶

Elx. L'Alcúdia, estrat D.³⁷

Un altre quadrant és citat en els estrats C-D de l'Alcúdia d'Elx.³⁸ Segons la nostra opinió, es tracta d'un dels dos anteriors, ja que és molt estrany, tenint en compte el reduït volum de quadrants encunyats, que apareguin a Ilici tres exemplars d'aquest valor, mentre que no hagi estat documentat encara cap semis en el jaciment, tot i el seu superior volum encunyat.³⁹

La informació proporcionada per aquestes dades permet assegurar que aquesta emissió va ser encunyada en la zona del sud-est peninsular. Les troballes mostren una concentració més gran en la zona ilicitana que en la zona de Cartagena, fet que –tot i la seva rellevància– hem d'agafar amb precaució perquè les troballes d'aquesta darrera zona encara no han estat publicades.⁴⁰

CRONOLOGIA

Beltrán,⁴¹ en la seva ordenació de les monedes de Carthago Nova, va datar aquesta emissió l'any 22 a. C. No obstant, l'única informació cronològica concreta⁴² procedeix de la data del model en què es van inspirar els gravadors. Així, si els auris i denaris que van servir de prototipus per a aquesta emissió van ser encunyats l'any 31 a. C. (*RRC* 546/5-7), la nostra emissió ha d'ésser posterior a aquest any.

Si fos correcta la relació del brau representat a l'anvers amb *T. Statilius Taurus*, podríem suposar que va ser encunyada pels volts dels anys 29-28 a. C., quan aquest va ser procònsol de la Hispània Citerior.

36. R. RAMOS FERNÁNDEZ. A. RAMOS FOLQUÉS, «Excavaciones en la Alcudia de Elche durante los años 1968-1973», *EAE* 91, 1976, p. 23 (= *CMTM*, p. 100). Aquest quadrant va ser trobat l'any 1968 a l'estrat C.

37. R. RAMOS FERNÁNDEZ, *La ciudad romana de Ilici*, Alicante 1975, p. 151 (= *CMTM*, p. 101).

38. R. RAMOS FERNÁNDEZ, *La ciudad...*, op. cit. nota 37, p. 180 (= *CMTM*, p. 102).

39. En la nostra visita al Museu Arqueològic Municipal d'Elx, efectuada l'any 1987 per a consultar el seu monetari, no vam poder documentar cap exemplar pertanyent a aquesta emissió, probablement perquè encara no havien estat separades les monedes de la resta dels materials procedents de l'excavació arqueològica.

40. Sens dubte, l'estudi de la circulació monetària de la zona de Cartagena, que en l'actualitat està portant a terme M. Lechuga Galindo, aclarirà molts dels interrogants que presenta encara la secca de Carthago Nova. Gràcies a aquest autor hem pogut incorporar al nostre treball les tres monedes inèdites trobades en aquesta zona.

41. BELTRÁN, *Cartagena*, p. 37.

42. Hem de considerar aquesta informació amb molta precaució. La cronologia fonamentada en els models de les monedes és, en gran part, una apreciació subjectiva dels investigadors actuals, però constitueix l'única font que permet establir un punt de partença vàlid per a datar aquesta emissió.

CONCLUSIONS

Les dades que proporciona la circulació monetària demostren que aquesta emissió va ser encunyada amb tota seguretat en la zona del sud-est peninsular. El problema rau en esbrinar si va ser encunyada a Ilici o a Carthago Nova, perquè són les úniques seques en funcionament en aquesta zona i perquè, a més a més, es dona en ambdúes la coincidència de presentar magistrats monetals desenvolupant el càrrec de *Hvir quinquennalis*.⁴³

L'atribució a Carthago Nova, mantinguda per tots els investigadors des del final del segle passat,⁴⁴ presenta en l'actualitat nombrosos problemes, ja que no té cabuda entre les seves emissions conegudes. En canvi, si tenim en compte els valors encunyats concorda perfectament amb les característiques d'aquesta seca, que també encunya quadrants. En qualsevol cas, l'atribució a aquesta seca comportaria necessàriament l'exclusió d'una de les emissions de Carthago Nova encunyada en la dècada dels anys 30 a. C., fet que amb la informació que tenim a hores d'ara no sembla gens aconsellable.

La seva inclusió en Ilici, pel contrari, no significaria cap problema. S'insereix perfectament entre la primera emissió efectuada al final de la dècada dels anys 40 a. C.⁴⁵ i les emissions encunyades en època d'August. Una sèrie de dades poden afavorir l'adscripció d'aquesta emissió a Ilici. Primerament, tant si admetem que la variació gràfica del *cognomen Conduc./Contuc.* és deguda a un artesà indígena com si es tracta d'un antropònim d'origen celtibèric, la seva atribució a Ilici seria més idònia perquè va ser una important ciutat ibèrica fins a mitjan segle I a. C. En segon lloc, la utilització de la mà com a tipus monetar ja havia estat emprada en la primera emissió ilicitana. En tercer lloc, si el brau fa esment a *T. Statilius Taurus*, aquest va ser anomenat *patronus* de la ciutat. Finalment, la circulació monetària sembla indicar, de moment, que va ser encunyada a Ilici.

En resum, l'encunyació d'aquesta emissió va ser efectuada a Ilici o a Carthago Nova. La informació que tenim en l'actualitat permet qüestionar, si més no, la seva encunyació a Carthago Nova i –malgrat que tenim dades que fan pensar que va ser emesa a Ilici– creiem que a hores d'ara és més prudent de mantenir-la incerta entre un d'aquests dos tallers.

43. A excepció d'aquests dos tallers, en la Numismàtica hispànica només ha estat documentada aquesta magistratura –i encara de manera indirecta– en Celsa, amb l'aparició de dos PR IIVQ (*RPC* 261).

44. Només en el llibre *RPC* es dubta respecte a l'atribució d'aquesta emissió a Carthago Nova, tot i que els autors la inclouen dins d'aquest taller (*RPC*, p. 91).

45. La relació de la primera emissió ilicitana amb el consolat de *Lepidus*, fonamentada en la lectura de la legenda COS en el *simpulum* no la podem admetre (*RPC*, p. 97). No obstant, es manté la seva cronologia, encunyada poc després de l'any 42 a. C.

CATÀLEG

Abreviatures

AMC	C.H.V. Sutherland, C.M. Kraay, <i>Catalogue of the Coins of the Roman Empire in the Ashmolean Museum. I. Augustus</i> , Oxford 1975.
BU	R. Arroyo, <i>Numario de la Universidad de València</i> . Valencia, 1984.
Copenhague, SNG	<i>Sylloge Nummorum Graecorum. The Royal Collection of Coins and Medals, Danish National Museum, 43, Spain-Gaul</i> , Copenhagen, 1984.
Milà, SNG	R. Martini, B. Fischer, N. Vismara, <i>Sylloge Nummorum Graecorum. Italia, Milano Civiche Raccolte Numismatiche. Volume I. Hispania-Gallia anellenica</i> , Milano, 1988.
Munic, SNG	<i>Sylloge Nummorum Graecorum. Staatliche Münzsammlung. München, I Heft. Hispania-Gallia Narbonensis</i> , Berlin, 1968.
NAH	L. Villaronga, <i>Numismática Antigua de Hispania</i> , Barcelona, 1979.
S de C	M. Paz García-Bellido; M. García, <i>Album de la Antigua Colección Sánchez de la Cotería de moneda Ibero-romana</i> , Madrid, 1986.
Vaticà, Biblioteca Apostòlica	P.P. Ripollès, «Corpus Nummorum Hispanorum. I. Medagliere Vaticano», <i>Italica</i> 16, 1982, pp. 87-118, láms. I-XXXVI.
Viena, SNG	G. Dembski, <i>Katalog der antiken Münzen. A Griechen I, Hispania und die römische Provinzen Galliens</i> , Wien 1979.

Semis. 22 mm. pes mitjà 5.08 g. (68 exemplars)

Anv. CONDOC (o CONTVC) MALLEOL

Mà estesa.

a. CONDVC

b. CONTVC

Rev. II VIR QVINQ

Brau a dreta.

Ref. B.: Vives CXXX, 3; Beltrán, *Cartagena* 15; NAH 920; RPC 158.

1. A1 CONTVC

R1

* a. Madrid, Museo Arqueológico Nacional col. Sastre 10367, 5.86g. 8h.

b. Munic, SNG n° 64, 5.60g. 9h.

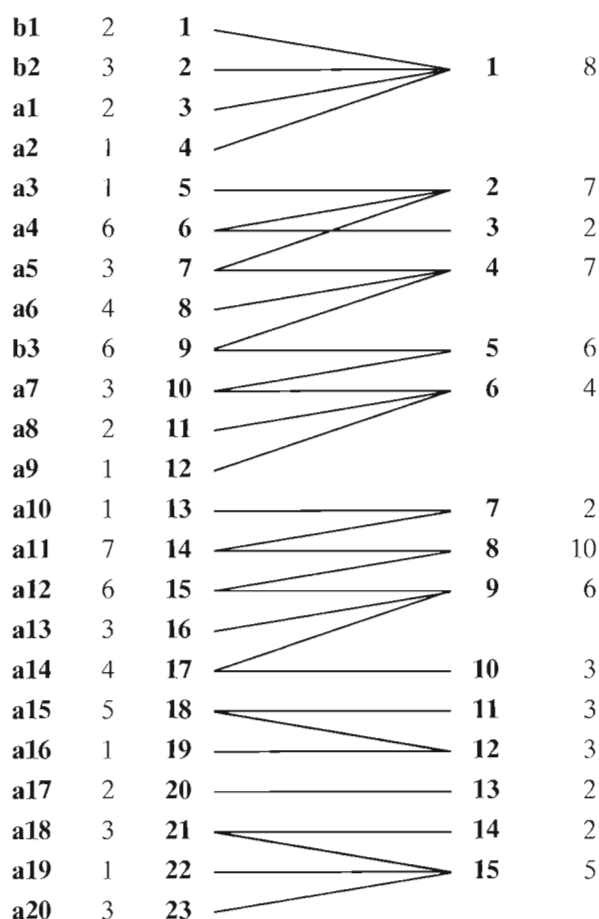

Figura 1. Seqüència dels enllaços d'encuny de la emissió de *Conduc.-Malleol.*

2 A2 CONTVC
R1

- * a. Madrid, Fábrica Nacional de Moneda y Timbre (= Sub. ANE 25/5/1957, 157), 5.75g. 10h.
- b. Madrid, Instituto Valencia de Don Juan, 4.63g. 12h.
- c. Madrid, Museo Arqueológico Nacional 8835, 5.30g. 12h.

3 A3 CONDVC
R1

- * a. Madrid, Museo Arqueológico Nacional 8815, 5.51g. 10h.
- b. Col Barril, ? ?

1a

2a

3a

4a

5a

6a

6c

7a

8a

10b

11a

12a

- 4 A4 CONDVC
 R1
 * a. Barcelona, Gabinet Numismàtic de Catalunya 23585, 4.15g. 8h.
- 5 A5 CONDVC
 R2
 * a. Madrid, Museo Arqueológico Nacional 8826, 6.07g. 2h.
- 6 A6 CONDVC
 R2
 * a. Londres, British Museum 1188, 4.66g. 8h.
 b. S de C 1171 (= Sub. Calicó 18-19/6/1979, 326), 5.66g. 3h.
 * c. Madrid, Museo Arqueológico Nacional 8833, 6.01g. 11h.
 d. Madrid, Museo Arqueológico Nacional col. Sastre 10368, 4.10g. 3h.
- 7 A6
 R3
 * a. Col. Villaronga, 5.40g. 10h.
 b. Barcelona, Gabinet Numismàtic de Catalunya 30762, 5.13g. 8h.
- 8 A7 CONDVC
 R2
 * a. Madrid, Museo Arqueológico Nacional 8834, 7.21g. 7h.
 b. Nova York, American Numismatic Society HSA 21121, 5.91g. 10h.
- 9 A7
 R4
 a. Col. Balsach, 5.15g. 11h.
- 10 A8 CONDVC
 R4
 a. Sub. ANE 7-9/3/1989, 127, 4.50g. 9h.
 * b. Londres, British Museum 1187, 4.73g. 4h.
 c. Col. Cardim, 4.10g. 9h.
 d. Madrid, Museo Arqueológico Nacional 8824, 5.26g. 6h.
- 11 A9 CONTVC
 R4
 * a. Col. Johnson (motlle British Museum), 5.50g. 6h.
 b. Berlin, Staatliche Museen 17455 (= *RPC* 158/1), 6.29g. 6h.

- 12 A9
 R5
 * a. Madrid, Museo Arqueológico Nacional 8828, 5.69g. 8h. Anv.:
 encuny reavivat.
 b. Sub. Herrero 24/5/1990, 31, 5.93g. ?
 c. NAH 920, ? ?
 d. Viena, SNG n° 74, 6.00g. 6h.
- 13 A10 CONDVC
 R5
 a. Barcelona, Gabinet Numismàtic de Catalunya 23584, 5.82g.
 10h.
 * b. Madrid, Museo Arqueológico Nacional 8818, 5.49g. 10h.
- 14 A10
 R6
 * a. Madrid, Fábrica Nacional de Moneda y Timbre, 5.87g. 7h.
- 15 A11 CONDVC
 R6
 * a. París, Bibliothèque Nationale 812, 5.47g. 11h.
 b. Madrid, Museo Arqueológico Nacional 8819, 7.21g. 1h.
- 16 A12 CONDVC
 R6
 a. Berlín, Staatliche Museen 17456, 5.74g. 10h.
- 17 A13 CONDVC
 R7
 * a. Sub. Calicó 18-19/6/1979, 325, 6.62g. 4h.
- 18 A14 CONDVC
 R7
 a. València, Servei d'Investigació Arqueològica Municipal, 5.24g.
 5h.
- 19 A14
 R8
 * a. Elda, Museu Arqueològic Municipal 32, 4.85g. 9h. Trobada a
 El Monastil (Elda).
 b. Nova York, American Numismatic Society, Anderson 1425,
 3.09g. 4h.
 c. València, BU 236, 4.90g. 3h.
 d. Albacete, Museo de Albacete 1850, 5.90g. 4h.
 e. Sub. Vico 5/1985, 84, 4.95g. ?
 f. Elda, Museu Arqueològic Municipal 33, 7.31g. 7h. Trobada a
 El Monastil (Elda).

- 20 A15
 R8
 * a. Oxford, Ashmolean M. (= *AMC* 958 = *RPC* 158/11), 5.03g. 2h.
 * b. Londres, British Museum 1190, 4.50g. 2h.
 c. Berlín, Staatliche Museen 27920, 4.32g. 7h.
 d. Madrid, Museo Arqueológico Nacional 8829, 4.92g. 12h.
- 21 A15 CONDVC
 R9
 * a. Madrid, Instituto Valencia de Don Juan, 4.60g. 9h.
 b. Madrid, Museo Arqueológico Nacional 8822, 3.95g. 2h.
- 22 A16 CONDVC
 R9
 * a. Madrid, Museo Arqueológico Nacional 8820, 3.69g. 10h.
 b. València, Servei d'Investigació Arqueològica Municipal, 5.34g. 10h.
 c. París, Bibliothèque Nationale 811, 4.07g. 2h.
- 23 A17 CONDVC
 R9
 a. Madrid, Museo Arqueológico Nacional 8825, 3.85g. 12h.
- 24 A17
 R10
 * a. Madrid, Fábrica Nacional de Moneda y Timbre, 4.74g. 8h.
 b. Barcelona, Gabinet Numismàtic de Catalunya 14798, 4.86g. 9h.
 c. València, Servei d'Investigació Arqueològica Municipal, 3.96g. 8h.
- 25 A18 CONDVC
 R11
 a. Col. Meseguer, 4.00g. ? Trobada en la regió de Múrcia.
 b. Col. Nuix, 3.65g. 2h.
 c. Sub. ANE 25-27/6/1974, 20, 4.28g. ?
- 26 A18
 R12
 * a. Madrid, Museo Arqueológico Nacional 8823 (= Vives CXXX, 3), 4.45g. 2h.
 b. Madrid, Museo Arqueológico Nacional 8816, 4.88g. 3h.
- 27 A19 CONDVC
 R12
 * Madrid, Museo Arqueológico Nacional 8817, 5.03g. 9h.

13b

14a

15a

17a

19a

20a

20b

21a

22a

24a

26a

28a

- 28 A20 CONDVC
 R13
 * a. Múrcia, Museo Arqueológico 536/847 (= M. Lechuga Galindo, G. Matilla Séiquer, «El monetario del Museo de Murcia (1). Historia y composición. Series hispano-latinas», *Verdolay* 2, 1990, p. 235), 5.78g. 11h.
 b. Milà, *SNG* n° 228, 4.19g. 2h.
- 29 A21 CONDVC
 R14
 a. Vaticà, Biblioteca Apostòlica (= *Italica* 16, 1982, n° 330), 5.75g. 12h.
 b. Berlín, Staatliche Museen 17135, 4.49g. 12h.
- 30 A21
 R15
 * a. Madrid, Museo Arqueológico Nacional 8831, 4.25g. 11h.
- 31 A22 CONDVC
 R15
 * a. Londres, British Museum 1189, 4.65g. 11h.
- 32 A23 CONDVC
 R15
 * a. Sub. Numismatica Ars Classica 29-30/3/1989, 320, 4.94g. ?
 b. Nova York, American Numismatic Society HSA 21122, 5.33g. 9h.
 c. Elda, Museu Arqueològic Municipal 34, 3.66g. 12h. Trobada a El Monastil (Elda).

Quadrant. 18 mm. pes mitjà 2.84 g. (8 exemplars)

Anv. COND[]MALL
 Martell.

Rev. II VIR QVIN[Q]
 Escut.

Ref. B.: Vives CXXX, 4; Beltrán, *Cartagena* 16; *NAH* 921; *RPC* 159.

l. A1
 R1

- * a. París, Bibliothèque Nationale 813 (= Vives CXXX, 4 = *RPC* 159/1), 2.73g. ?
 b. *NAH* 921, 2.80g. 1h.
 * c. Madrid, Instituto Valencia de Don Juan (= S de C 1237), 2.36g. 12h.
 * d. París, Bibliothèque Nationale 814. 3.10g. 8h.

29b

30a

31a

32a

1a

1c

1d

1f

1h

moneda falsa

- e. Madrid, Fábrica Nacional de Moneda y Timbre, 3.39g. ?
- * f. Madrid, Museo Arqueológico Nacional 8836, 3.19g. 10h.
- g. Col. P. de la Cova, 2.91g. ? Trobada en la regió de Cartagena.
- * h. Nova York, American Numismatic Society HSA 11886, 2.43g. 4h.

Altres exemplars

1. Alacant, Museu Arqueològic Provincial (= CMTM n° 251), 3.85g. 11h.
2. Alacant, Museu Arqueològic Provincial col. Isidro, 4.24g. 2h.
3. Alacant, Museu Arqueològic Provincial, ? ? Trobada a el Tossal de Manises (Alacant), el 1979 (A7)
4. Albacete, Museo de Albacete 1941, 4.20g. 2h.
5. Sub. ANE 20-21/10/1972, 46, ? ? (R9)
6. Barcelona, Gabinet Numismàtic de Catalunya 4699, 3.50g. 9h.
7. Barcelona, Gabinet Numismàtic de Catalunya 30761, 5.05g. 8h. (R8)
8. Berlín, Staatliche Museen col. A. Löbbecke, 4.94g. 12h. (R9)
9. Berna, Bernisches Historisches Museum 3450, 4.46g. ?
10. Sub. Calicó 8-9/11/1978, 230, 6.00g. ?
11. Copenhagen, SNG n° 490, 4.37g. 4h.
12. Madrid, Fábrica Nacional de Moneda y Timbre, 6.11g. 12h.
13. Madrid, Fábrica Nacional de Moneda y Timbre, 5.53g. 3h.
14. Madrid, Museo Arqueológico Nacional 8821, 3.98g. 9h.
15. Madrid, Museo Arqueológico Nacional 8827, 7.76g. 9h. (R5) Moneda doblement encunyada.
16. Madrid, Museo Arqueológico Nacional 8832, 4.56g. 6h. (R12).
17. Màlaga, Museo de Málaga (= B. Mora Serrano, «La colección Temboury de los fondos monetarios del Museo de Málaga», *Mainake* VI-VII, 1984-85, n° 245), 4.66g. 3h.
18. Nova York, American Numismatic Society HSA 11891, 4.96g. 7h.
19. Nova York, American Numismatic Society HSA 21120, 6.65g. 5h.
20. Nova York, American Numismatic Society HSA 23697, 5.18g. 6h. (R7)
21. Nova York, American Numismatic Society HSA 57.5173, 5.02g. 1h. (R15)
22. Nova York, American Numismatic Society Newell 66215, 5.26g. 10h. (R13)
23. Nova York, American Numismatic Society Newell 66223, 6.70g. 5h. (A7)
24. Oxford, Ashmolean Museum (= AMC 959), 4.44g. 3h.
25. París, Bibliothèque Nationale 810, 5.20g. 9h. (R5).
26. Col. P.V., 5.98g. 1h. (R2).
27. València, BU 333, 4.20g. 12h.
28. València, BU 334, 5.90g. 3h.
29. València, BU 335, 3.90g. 3h.
30. València, BU 337, 4.40g. 4h.

31. València, Servei d'Investigació Arqueològica Municipal, ? ?
32. València, Servei d'Investigació Arqueològica Municipal, 4.18g. 10h.
33. València, Servei d'Investigació Arqueològica Municipal, 4.20g. 11h.
34. València, Servei d'Investigació Arqueològica Municipal, 4.22g. 2h. (R2)
35. València, Servei d'Investigació Arqueològica Municipal, 4.68g. 6h.
36. València, Servei d'Investigació Arqueològica Municipal, 4.70g. 11h.
37. València, Servei d'Investigació Arqueològica Municipal, 4.73g. 4h. (A6)
38. Vaticà, Biblioteca Apostòlica (= *Italica* 16, 1982, n° 329), 5.80g. 3h. (R3)
39. S de C 1172, ? ? (R12)
40. Col. Privada, ? ? (A20)
41. Col Ferrer, 4.70g. 8h. (R11)
42. Col. Tizón, 5.40g. 12h. (A17)
43. Col. Sanz, ? 9h. (R12)

Moneda falsa

La moneda conservada en el Museo Arqueológico Nacional de Madrid amb el número d'inventari 8830 (4.63 g. 12 h.) ha estat obtinguda mitjançant el procés de fusió a partir de la moneda 29b del catàleg. S'aprecia com en ambdós exemplars les llegendes CONDVC, a l'anvers, i II VIR, al revers, es troben sense relleu. S'ha d'afegir, també, que la peça falsificada reproduïx els petits forats que apareixen al revers de l'original. Platejada.

* Les abreviatures que hem fet servir en aquest article són: Beltrán, *Cartagena* = A. Beltrán, *Las monedas latinas de Cartagena*, Murcia 1949; CMTM = P.P. Ripollès, *La circulación monetaria en la Tarraconense Medierránea*, València 1982; FITA = M. Grant, *From Imperium to Auctoritas*, Cambridge 1946; RPC = A. Burnett, M. Amandry, P.P. Ripollès, *Roman Provincial Coinage, Vol. I: From the death of Caesar to Vitellius (44 BC to AD69)*, London-París 1992; RRC = M.H. Crawford, *Roman Republican Coinage*, Cambridge 1974.

** Aquest estudi ha estat possible gràcies a la col·laboració de C. Alfaro (Madrid), M. Amandry (París), A. Burnett (Londres), M. Campo (Barcelona), M.L. Delgado (Elda), R. Durán (Madrid), M.P. García Bellido (Madrid), C.J. Howgego (Oxford), E.A. Llobregat (Alacant), M. Lechuga (Múrcia), J.M. García Cano (Múrcia), B. Mora (Màlaga), A. Ribera (València), P.P. Ripollès (València), H.D. Schultz (Berlín), R. Sanz (Albacete) i L. Villaronga. El nostre agraïment més sincer a tots ells.